

## ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ В РЕАЛІЯХ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*У статті узагальнено інформаційні джерела й визначено проблемні завдання розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я у сучасних реаліях формування вищої медичної освіти в Україні; окреслено й обґрунтовано дидактичні основи вивчення майбутніми провізорами курсу аналітичної хімії як основи набуття ними професійних компетентностей в освітньому процесі сучасного вищого медичного навчального закладу. Автором доведено, що дидактичне забезпечення викладання хімічних дисциплін (у дослідженні було використано приклад викладання «Аналітичної хімії») для майбутніх провізорів має бути відповідним сучасному рівню розвитку медичної науки, враховувати за змістовим забезпеченням новачі у розробці лікарських засобів, їх випробування, експертизи дотримання умов зберігання та застосування. У статті визначено, що цілісність освітнього процесу, міждисциплінарна інтеграція навчальних дисциплін у медичному ВНЗ може стати однією з умов якісного дидактичного супроводу підготовки майбутніх провізорів в нових реаліях формування сучасної вищої медичної освіти в Україні.*

**Ключові слова:** вищий медичний навчальний заклад; дидактичні основи підготовки майбутніх провізорів; компетентність фахівця фармацевтичної галузі.

**Постановка проблеми.** Важливою умовою забезпечення якості професійної підготовки сучасних фахівців з вищою медичною освітою є врахування запитів суспільства до рівня надання послуг у сфері охорони здоров'я, профілактики захворювань. Учені, практики, пересічні громадяни однотайні в тому, що однією з найважливіших проблем національного рівня є підвищення прикладної спрямованості державної політики України у сфері здоров'язбереження населення.

Створена наукова й нормативно-правова база сектору охорони здоров'я України, усвідомлення перспектив її розвитку й удосконалення є підґрунтям для визначення актуальних методологічних, теоретичних та прикладних підходів до розв'язання нагальних проблем здоров'язбереження населення, зокрема із залученням потенціалу національної фармації. Наразі, політика України у фармацевтичній сфері зорієнтована на врахування соціальних пріоритетів у забезпеченні населення лікарськими засобами, розвиток доступної та ефективної фармакотерапії і профілактики здоров'я населення. Це й визначає дидактичні акценти у професійній підготовці майбутніх провізорів, адже важливо врахувати запити суспільства, реалії розвитку сучасної вищої медичної освіти України.

**Аналіз останніх досягнень і публікацій.** Вагомий внесок у розроблення різних аспектів розвитку фармацевтичної освіти здійснили М. Алюшин (напрями перебудови фармацевтичної науки), В. Черних, І. Зупанець З. Мнушко, (підготовка кадрів для фармацевтичної галузі), Я. Цехмістер, І. Булах (системи обліку й основи економіки у фармації), В. Сліпчук (тенденції розвитку фармацевтичної галузі в історичному вимірі) та інші. Теоретичним підґрунтям для розгляду дидактичних аспектів формування феномену «культури здоров'я» молоді є напрацювання В. Бобрицької [1; 2]. Автором цієї статті досліджуються питання реалізації компетентнісного підходу у навчанні хімічних дисциплін майбутніх провізорів [6; 7] тощо. Проте, аналіз інформаційних джерел свідчить, що у науковому обігу бракує праць, у яких комплексно розглядалася б проблема підготовки майбутнього провізора з врахуванням сучасних викликів, що постають перед вітчизняною системою вищої медичної освіти.

**Мета і завдання статті.** Як мету цієї наукової розвідки визначимо – окреслити дидактичні аспекти підготовки майбутніх фармацевтів в реаліях формування сучасної вищої медичної освіти в Україні. Для досягнення визначеної мети слід зосередити свій дослідницький інтерес на розв'язанні таких завдань: 1) узагальнити інформаційні джерела й визначити проблемні завдання розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я у сучасних реаліях формування вищої медичної освіти в Україні; 2) визначити дидактичні підходи до вивчення майбутніми провізорами курсу

аналітичної хімії як основи набуття ними професійних компетентностей в освітньому процесі сучасного вищого медичного начального закладу (медичного ВНЗ).

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Розвиток сучасної вищої медичної освіти України відбувається з урахуванням політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві. Останнім часом гостро виявляють себе процеси, пов'язані з низькою соціально-економічною ефективністю використання ресурсів охорони здоров'я та фармацевтичного сектору.

Узагальнення напрацювань учених [1; 2; 3; 4], аналіз практичного стану фармацевтичної галузі в країні, дає підстави стверджувати, що проблемними місцями у розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я у сучасних реаліях формування вищої медичної освіти в Україні є: по-перше, обмежений обсяг державного фінансування системи охорони здоров'я та переведення утримання закладів охорони здоров'я на місцеві бюджети, механізм наповнення яких є неадекватним потребам галузі; по-друге, недосконалість розроблення механізмів запровадження законодавчих норм у систему національної освіти; по-третє, потреба у перегляді сформованих стереотипів поведінки людей різних вікових категорій щодо здоров'язбереження, переосмислення концептуальної моделі здоров'я з урахуванням того, що провідне значення у його збереженні та зміцненні належить такому чиннику, як спосіб життя; по-четверте, повільні темпи реформування системи охорони здоров'я, обумовлені відсутністю стандартизації та прозорості у сфері призначення та споживання ліків, що призводить до нерационального їх використання та поширення поліпрагмазії (призначення зайвої кількості ліків); по-п'яте, переведення вітчизняного виробництва ліків на повне самофінансування без будь-яких дотацій та пільг, що призводить до зростання цін на ліки і зниження фінансової доступності ліків для населення [3; 5; 8].

Аналіз напрацювань учених, результати пілотного дослідження, основою якого стало інтерв'ювання 56 практичних працівників-провізорів і 173 відвідувачів аптечних установ, дали змогу виявити ключові виклики, які постають перед сучасною системою підготовки майбутніх фармацевтів у медичних ВНЗ. Такими виявилися, по-перше, потреба у створенні ефективних освітніх стандартів, які б забезпечували якість підготовки фахівців-провізорів в системі медичних ВНЗ, з тим, щоб реалізувати суспільний запит на створення ефективної національної системи фармакотерапії, складниками якої стали б доступність якісних, ефективних та безпечних лікарських засобів, вияв ефективності й якості надання населенню країни послуг системи охорони здоров'я як в умовах стаціонарного лікування, так і на рівні первинної медико-санітарної допомоги. Важливим, на нашу думку, є формування вимог до кожної ланки обігу лікарських засобів (хіміко-фармацевтичної, технологічної, випробовування, допуску їх з метою застосування тощо). Не можемо оминати увагою позиції фахівців, які відзначають нагальність створення й впровадження інформаційно-економічної доктрини раціонального використання лікарських засобів, подолання поліпрагмазії як результату агресивної маркетингової політики фармацевтичних компаній та неконтрольного рекламування лікарських засобів; створення стандартів, правил і норм щодо забезпечення якості лікарських препаратів на базі визнаних й апробованих міжнародних практик розвитку й функціонування фармакотерапії [6; 7].

Сучасні суспільні виклики, що постають на нинішньому етапі розвитку фармацевтичної галузі, вимоги населення щодо підвищення ефективності системи охорони здоров'я, є прямою проекцією на організацію фахової підготовки майбутніх провізорів, що передбачає низку позицій стосовно формування високого рівня їх професійної компетентності ще на етапі теоретичної і практичної підготовки у медичному ВНЗ. Відтак, у процесі навчання у сучасному медичному виші майбутній провізор має знати зокрема особливості системи регламентації обігу лікарських засобів, яка має бути спрямованою, передусім, на забезпечення якості, ефективності та безпечності ліків. Її складниками є державна система реєстрації лікарських засобів, метою якої є експертиза матеріалів щодо розробки, виробництва, випробувань, лікарського засобу; ліцензування діяльності у сфері обігу лікарських засобів; державного інспектування і контролю лікарських засобів МОЗ України; організації контролю з питань створення, випробування, виробництва, реалізації та застосування лікарських засобів у відповідності до положень належних міжнародних практик виробничої (GMP), клінічної (GCP), дистриб'юторської (GDP), аптечної (GPP) діяльності, практик з фармаконадзора (GPhVP) тощо [4].

Урахування запитів суспільства до якості підготовки майбутніх провізорів у медичному ВНЗ зумовлює здійснення наступного дослідницького кроку відповідно до завдань статті. Передусім, визначимо дидактичні підходи до вивчення майбутніми провізорами курсу аналітичної хімії як основи набуття ними професійних компетентностей в освітньому процесі сучасного

медичного ВНЗ, зокрема Фармацевтичного факультету Національного медичного університету (НМУ) імені О. О. Богомольця (м. Київ).

Дидактичні аспекти професійної підготовки майбутніх провізорів в освітньому процесі Фармацевтичного факультету НМУ імені О. О. Богомольця передбачають урахування під час вивчення навчальних дисциплін (напр., неорганічної хімії) гнучкість освітнього процесу; професійну особистісно-орієнтовану спрямованість і психологізацію у відборі змісту дисципліни; технологічність процесу засвоєння знань, умінь і навичок; варіативність дидактичних методів і форм у процесі навчання; інтеграцію інваріантної та варіативної складових начального плану підготовки майбутнього фахівця-провізора. Зокрема, інтегрований підхід під час вивчення аналітичної хімії, на нашу думку, має формувати у студентів фармацевтичного факультету наукову картину світу в межах актуальних природничо-наукових парадигм, усвідомлення ними необхідності поєднання гуманітарних і природничо-наукових знань, що сприятиме підвищенню професійної культури майбутніх фахівців, їх умінню компетентно розв'язувати професійні завдання. Інтегрований підхід до вивчення хімічних дисциплін дає змогу формувати професійне мислення майбутніх провізорів, інтегрований тип пізнання тощо. Не менш важливим, окрім структурування навчального матеріалу з аналітичної хімії на основі інтегрованого підходу, є локальне модульне структурування змісту навчальної дисципліни. Обґрунтуємо свою позицію.

Аналітичну хімію звичайно відносять до прикладних наук, але вона має свій предмет фундаментальних досліджень, що не збігається з предметами інших наук. Якщо для інших хімічних наук основний інтерес представляють типові (загальні) властивості речовин, що відносяться до тих або інших класів або груп, то для аналітичної хімії найбільш важливі характеристичні властивості речовин, що відрізняють кожний індивідуальний об'єкт від інших об'єктів того ж класу. При цьому відзначимо, що для ефективності засвоєння студентами змістової основи аналітичної хімії потрібно залучати до формування змістового наповнення курсу предметне поле фізики, оскільки вивчення фізичних явищ (заломлення світла, електролізу, дифузії, адсорбції) у в історії становлення фармації призвело до створення нових аналітичних методів, наприклад рефрактометрії, полярографії, хроматографії, кулонометрії тощо і нових аналітичних приладів. Окрім того, численні складні прилади були спочатку створені фізиками для наукових досліджень, і вже згодом стали засобами проведення хімічного аналізу. Тому, будь-яка методика аналізу включає різноманітні вимірювання, а сучасний аналіз не можливо уявити без вимірювальних приладів і еталонів хімічного складу [6; 7].

Розвиваючи думку про інтеграцію наукових знань під час формування змісту навчального курсу з аналітичної хімії у медичному ВНЗ не можемо оминати увагою те, що означена наука має тісний взаємозв'язок з науками про вимірювання і їх похибки, тобто з метрологією. Отже, тепер фізика, математика, біологія, метрологія і деякі інші «нехімічні» науки виявилися надзвичайно значущими у змістовому вимірі для сучасної аналітичної хімії, яку вивчають майбутні фахівці-провізори під час здобуття професії у медичному ВНЗ.

Досвід викладацької роботи уможливорює виокремлення також і суттєвих недоліків існуючих навчальних програм з аналітичної хімії (зокрема змістового компоненту), відсутності єдності дидактичних підходів до відбору навчального матеріалу, що порушує системність засвоєння знань студентами, виникнення феномену «фрагментарності» змістового поля професійно орієнтованих навчальних дисциплін. Наслідком цього є те, що студенти часто не розуміють значення вивчення хімічних елективних курсів, не вміють раціонально і творчо застосовувати набуті знання для виконання дослідних аналітичних лабораторних робіт тощо. Крім того, у процесі відбору тем з вивчення аналітичної хімії є ризики недооцінювання деяких інформаційних блоків, і як наслідок цього – їх вилучення з навчальних програм (напр.: теорія будови речовин, термодинаміка тощо). На нашу думку, зміст діючих в освітньому процесі сучасних медичних ВНЗ програм, підручників, навчально-методичних посібників з аналітичної хімії для студентів фармацевтичних факультетів дещо позбавлений важливих для підготовки майбутніх компетентних і конкурентоздатних фахівців-провізорів інформації як основи для формування їх готовності до реформування вітчизняної фармацевтичної галузі відповідно до міжнародних стандартів.

**Висновки.** Узагальнюючи викладене, можемо сформулювати низку висновків, які за умови їх подальшого критичного осмислення й урахування у практиці професійної підготовки майбутніх фахівців-провізорів у вітчизняних медичних ВНЗ можуть вплинути не лише на якість освітнього процесу, але й створять підґрунтя для реформування фармацевтичної галузі в Україні на

перспективу. На нашу думку, освітній процес з підготовки майбутніх провізорів має враховувати сучасні виклики, які постають перед фармацевтичною галуззю України. Дидактичне забезпечення викладання навчальних дисциплін (у нашому дослідженні використано приклад викладання «Аналітичної хімії») для майбутніх провізорів має бути відповідним сучасному рівню розвитку медичної науки, враховувати за змістовим забезпеченням новації у розробці лікарських засобів, їх випробування, експертизи дотримання умов зберігання та застосування. Вважаємо, що цілісність освітнього процесу, міждисциплінарна інтеграція навчальних дисциплін у медичному ВНЗ може стати однією з умов якісного дидактичного супроводу професійної підготовки майбутніх провізорів в нових реаліях формування сучасної вищої медичної освіти в Україні.

Серед перспективних напрямів майбутніх наукових досліджень визначимо такий як вивчення педагогічних умов оптимізації освітнього процесу з підготовки провізорів у сучасному медичному ВНЗ.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бобрицька В.І.* Використання результатів донозологічної діагностики фізичного здоров'я майбутніх педагогів для корекції педагогічного процесу / В.І. Бобрицька // Актуальні проблеми фізичної культури дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : матер. всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава, 2001. – С.194–199.

2. *Бобрицька В.І.* Деякі аспекти використання соматоскопії як методу експрес-оцінки порушень постави та м'язового балансу / В.І. Бобрицька, О.О.Черненко // Формування здорового способу життя нетрадиційними видами фізичної культури : матер. всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава, 2002. – С. 141–145.

3. *Бобрицька В.І.* Освітня політика України у сфері здоров'язбереження дітей та молоді / В.І. Бобрицька // Матеріали Міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. праць. – К., 2016. – Вип. 1. – С. 98–103. Електронний ресурс. Режим доступу: [https://nenc.gov.ua/?page\\_id=184](https://nenc.gov.ua/?page_id=184)

4. Навстречу VIII Национальному съезду фармацевтов Украины. С чем подходим к съезду – что принесет съезд? Часть 2. Образование и квалификация, самоуправление и информация. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.apteka.ua/article/360519>

5. Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2010 роки / Наказ МОЗ України від 13.09.2010 р. № 769. Електронний ресурс. – Режим доступу : Державна служба України з лікарських засобів: [diklz@diklz.gov.ua](mailto:diklz@diklz.gov.ua)

6. *Рева Т.Д.* Способи модернізації хімічної освіти на фармацевтичному факультеті Національного медичного університету імені О. О. Богомольця / Т. Д. Рева // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вип. 41. – 2014. – С. 250–255.

7. *Рева Т. Д.* Структурування курсу аналітичної хімії на основі міжпредметної інтеграції та професійної спрямованості/ Т. Д. Рева // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут педагогіки НАПН України. – Вип. 1(16), 2014. – С. 247–251.

8. *Рева Т. Д.* Характеристика якості професійної підготовки майбутніх провізорів/ Т. Д. Рева // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. – Вип. 28, 2014. – С.214–219.

*Т. Д. Рева*

### ДИДАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ФАРМАЦЕВТОВ В РЕАЛИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ВЫСШЕГО МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

*Резюме.* В статье обобщены информационные источники и определены проблемные задания по развитию отечественной системы здравоохранения в современных реалиях формирования современного высшего медицинского образования в Украине. Автором определены и обоснованы дидактические основы изучения будущими провизорами курса аналитической химии как основы приобретения ими профессиональных компетентностей в образовательном процессе современного высшего медицинского учебного заведения.

*Ключевые слова:* высшее медицинское учебное заведение; дидактические основы подготовки будущих провизоров; компетентность специалиста фармацевтической отрасли.

***T.Reva***

**DIDACTICS ASPECTS OF PREPARATION OF FUTURE DRUGGISTS ARE IN REALITIES OF FORMING OF MODERN HIGHER MEDICAL EDUCATION IN UKRAINE**

*Summary.* In the article informative sources are generalized and certain problem tasks to development of the domestic system of health protection in modern realities of forming of modern higher medical education in Ukraine. By an author didactics bases of study of course of analytical chemistry future pharmacists as bases of acquisition are outlined reasonable by them professional competences in the educational process of modern higher medical initial establishment.

**Keywords:** higher medical educational establishment; didactics bases of preparation of future pharmacists; competence of a professional in the pharmaceutical industry.